

*

בשם הגר"א ז"ל: מנין הסוכות הפסולות שבמסכת זו עולה סכה חסר וא"ו. ומנין הכשרות עולה סוכה מלאה (עפ"י פאת השלחן, עליות אליהו).

דף יג

'אגד בידי שמים לא שמיה אגד'. יש אומרים: דוקא בסכך אין שמו אגד הואיל ואין האגד פוסל מעיקר הדין אלא מגזרת חכמים, לא גזרו אלא באגד שבידי אדם, אבל בדין אגודת אגוד – אגד הוא (וכן נקט הר"ן), ומה ששנינו (בפרה י"א, ט) אגוד שיש בו שלשה קלחים מפסגו וחוזר ואגודם, לא שצריך להפרידו לגמרי אלא נשאר מעורה במקצת והרי הוא אגוד בידי שמים [ולכך אמרו שם פסגו ולא אגדו כשר – מפני שעדיין מחובר הוא ואגוד].
ויש אומרים שאף כלפי דאורייתא אגד בידי שמים לא שמיה אגד, ו'מפסגו' היינו פירוד גמור [ולפי זה מוכח ממה ששנינו פסגו ולא אגדו כשר, שאין האגד באגוד אלא למצוה ולא לעכב] (עפ"י ר"ה וראב"ד. ועתוס').

'אמר רב חסדא: איגד בחד – לא שמיה אגד, שלש – שמיה אגד, שנים – מחלוקת רבי יוסי ורבנן...' פרש"י, הן לענין 'חבילה' לסיכוך הן לענין אגוד. הקשה הגרעק"א מה ראה מחכמים להכשיר, הלא שנינו בפרה שאפילו לא אגד כלל כשר בדיעבד, ואם כן הלא יש לומר שפחות משלשה אינו 'אגד' אלא שאינו מעכב. וכבר הקשה כן הריטב"א. ותירץ שחכמים ורבי יוסי חולקים על משנת פרה וסוברים שלא אגדן פסול.

ומדברי בעל המאור והר"ן נראה שלכל הדעות אגד האגוד מעכב, ולא הכשירו במשנה אלא אגוד שיש בו שלשה קלחים מחוברים שמן הדין אגד בידי שמים שמיה אגד, כנ"ל. ולשיטה זו קושיא מעיקרא ליתא (ע"ע חרושי הגר"ד בנגיס ח"א ס"א, ט).

ויש מתרצים, דוקא בשלשה קלחים שלא אגדם כשר מפני שראוי לאגוד הלכך אין האגוד מעכב, אבל קלח אחד או שנים שאין ראוי לאגוד – פסול. ויש דוחים תירוץ זה – ע' בריטב"א, בחרושי הגר"ד שם ובשו"ת דובב מישרים ח"ג קלה. עוד בקושית רעק"א – ע' בספר הר צבי.

(ע"ב) 'אבל קוצר יש לו ידות, דניחא ליה דליסכך בהו כי היכי דלא ליבדרין'. התוס' הביאו לפרש [דלא כפרש"י, ר"ה ריטב"א ומאירי], שראשי השיבולים מכבידים על הקשים שלא יתפזרו מעל הסוכה ברוח. ויש מקשים מכאן לשיטת הסוברים שאסור להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה (ע' מגן אברהם תרכט סק"ט), הלא נמצא שהאכלים מעמידים את הסכך על מקומו.
ויש אומרים שאין זה נחשב 'מעמיד' מאחר ואינו אלא מונע שלא תיפסל הסוכה אם תבוא רוח (עפ"י דובב מישרים ח"א ז).

מתוך דבריו שם נראה שמפרש באופן שרוח מצויה מעיפה את הקשים ללא הכבדת השיבולים [ולכן השוה זאת לנידון מקוה שהמסמרים גורמים שהמים לא יחסרו, וזה דומה לרוח מצויה שהמים הולכים הלך וחסור בודאות]. ואולם מדברי כמה פוסקים בבאור דברי השלחן-ערוך (תרכט, ז) מבואר שגם דבר המעמיד את הסכך שלא יעוף נידון כ'מעמיד' את הסכך שמתחת. וטעם

הדבר נראה שהרי אם רוח רגילה מפורת את הסכך הלא הסוכה פסולה אפילו לא באה הרוח, נמצא שהאכלים הם המכשירים אותו. [ומ"מ נראה שמניעת יבוש הסכך והתכווצותו ע"י דבר צדדי, כגון שמיצ'ל בצדדים כדי שלא יצטמק בחמה – אין זה בכלל 'מעמיד'. ולא פסל ר"ת סדין המונע יבוש הסכך אלא בגלל שיושב תחת הסדין, אבל לא בדבר מן הצד. ונראה שהוא הדין אם מצפה הסכך בחומר המונע התייבשות וריקבון וכד' – אין זה בגדר 'מעמיד'].

ולכאורה יש לפרש בדרך אחרת, שמדובר שברוח מצויה לא יתפורר אלא שנוח לו בחיבור השיבולים פן תבוא רוח חזקה ותעיף הסכך. ובשו"ת שבת הלוי (ח"ט קלו) נשאל בכיוצא בזה; להכביד הסכך בדבר הפסול מחשש רוחות חזקות, וצדד להקל בדבר אלא שכתב שלכתחילה נראה להחמיר אם אפשר. ולהאמור יש סמך גדול להחמיר מדברי התוס' (וע"ע מרחשת ח"א יט, א). עוד יש מקום לתרץ לפי מה שכתבו התוס' (בד"ה א) בתירוץ אחד, שפעולת הסיכוך מפקעת את הפירות משם 'אוכל' [ונראה שאף לפי התירוץ הראשון, במקום שלאחר החג כבר לא יהיו הפירות ראויים לאכילה – מבטל] אלא שמ"מ הפירות פסולים לסכך משום 'תעשה ולא מן העשוי' כי בשעת מעשה הסיכוך עדיין אוכלין הם (ע' כע"ז במובא להלן יח:). וא"כ יש לומר שלענין גזרת 'מעמיד' אין פסול, כי הסכך עצמו היתה בו עשייה מעליתא אלא שדבר אחר פוסלו, הלכך מועיל לבטל המעמיד מתורת אוכל לאחר הסיכוך. ואף אם לא נחדש כן, נראה שבשעת הסיכוך עצמו אינו 'מעמיד' שהרי הסכך עומד עד שלא תבוא הרוח ותפור, והרי מיד עם הנחתו בטלים האוכלין בטרם תבוא הרוח.

לכאורה משמע מסוגיתנו שידות האוכלין עצמן מקבלות טומאה [אם כי אין זו טומאה עצמית אלא מחמת האוכל, וכשנפרדו מהאוכל פקעה טומאתן. ערא"ש כלים יא, ג; חו"א עוקצין ב, ח ועוד]. שלכך פסולות הן לסיכוך כדן 'דבר המקבל טומאה'. וכן מורים דברי ר"י והמאירי.

ואולם יש שכתבו בדעת כמה ראשונים שהידות אינן מקבלות טומאה בעצמן אלא רק מעבירות הטומאה לאוכל או מהאוכל לדבר אחר (ע' תפארת יעקב חולין קיח; מרחשת יט, ב; חלקת יואב ח"ב ג; ועוד). ולדעה זו צריך לומר שגם כגון זה בכלל 'דבר המקבל טומאה' – להעבירה לדבר אחר, אף אם הוא בעצמו לא נטמא. או עכ"פ אין הידות בכלל 'פסולת גורן ויקב' מפני שנחשבות כגופן ויקב עצמן.

פרפראות

'אזוב ולא אזוב יון ולא אזוב כוחלי ולא אזוב מדברי ולא אזוב רומי ולא אזוב שיש לו שם לזוי' –

אזוב מורה על ענוה, כמו שאמרו חז"ל (תנחומא – מצורע ג) ישפיל עצמו כאזוב. וכמה מיני ענוה פסולה יש, וכן ענוה שאינה שלמה; –

אזוב יון – אינו עניו באמת אלא שחכמתו תחייב אותו שכך ינצח וישיג את מה שחפץ, כגון שיש אדם שתקיף ממנו, ואם יתיהר כנגדו – לא ישמע הלה לדבריו.

אזוב כוחלי – מחמת שרואה שבני אדם מייקרים ומחשיבים מדה זו, לפיכך הוא מתנהג בה, וצובע עצמו כעניו.

אזוב רומי – שנמצא בו גאות כל כך עד שלא יאות לפניו להתגאות אלא בפני אנשים גדולים. **אזוב מדברי** – שהוא ריק כמדבר, ולא נמצא בו באמת דבר טוב להתכבד בו, לכן איננו חושש על בזיונו.

אלא 'אזוב' סתם – מי שהש"י חננו במעלות ומדות טובות והוא מלא תורה ואינו מתגאה, שיודע ומכיר שהכל הוא מהש"י ת שחננו – לזה ייקרא עניו.

(מי השייח ח"א לקוטי הש"ס. וכן הובא בשמו בפרי צדיק ר"ח אלול א)

(ע"ב) 'דרש מרימר'. מאמרי מרימר שהובאו בתלמוד, רובם ככולם הם דברים שדרש, ומיעוטם דברים שהורה במעשה שבא לפניו וכמעט שלא נמצאו מאמרים אחרים שאמר בסתם. הנה ציוני המקומות של 'דרש מרימר': כאן, בעירובין צג: פסחים ל: גטין פח. סנהדרין מב. חולין סב: שם קיא. שם קלא: נדה לו. שם סז:

דף יד

ענינים

למה נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר... –

'... וכן מה שאמרו (בברכות ז.) ישמעאל בני ברכני, יהי רצון שיכבשו רחמיך את כעסך... אמר גם כן לשון כבישה, כעין כיבוש מלחמה, והוא כענין 'צחוני בני' (ב"מ נט:), דצדיק מבטל גזירת מדת הדין על ידי התפלה הדומה לעתר שמהפכה למדת הרחמים. וכדרך שאיתא בתנא דבי אליהו (רבה ר"פ יח) על פסוק 'נכח פני ה' ולהלך הוא אומר: ויחנו אלה נכח אלה... ואלולי שהדבר כתוב אי אפשר לאומרו וכל האומרו היה חייב מיתה' ע"ש, דהכוונה דמפרש נוכח היינו לנצח כביכול להש"י כעין ניצוח מלחמה דהתם, וזהו דהאומרו חייב מיתה דנראה ח"ו כגידוף והתשת כח, אבל כך רצה הש"י שיכבשו רחמיו את כעסו על ידי תפילת וברכת בני אדם לו ית', וכאילו הם הפועלים כבישה וניצוח זה למדת הדין הנקרא פני ה'...' (מתוך לקוטי מאמרים לר"צ הכהן עמ' 224).

עוד בענין תפילה המהפכת, כתוב בספר מחשבות חרוץ (עמ' 117): לשון 'עתירה' נאמר לראשונה ביצחק אבינו. טעם הדבר, כי כח תפילתו של יצחק הוא על ידי התורה והוא תיקן תפילת מנחה – שהיא התפילה שאחר לימוד התורה. ומשום כך היה לו כח להפוך מדת הדין למדת הרחמים, כי כל תפילה צריכה 'עת רצון', ובשעה ששולטת מדת הדין אינו נענה בתפילה ואולם הקריאה שבאה על ידי התורה שהיא למעלה מהשמש והזמן, יש בכחה להענות בכל עת, וכמו שנאמר קרוב ה' לכל קראיו לכל אשר יקראה באמת ואין 'אמת' אלא תורה – על ידי הקריאה שמכח התורה, קרוב ד' לכל נפש ובכל זמן, כי בקריאה זו הוא דבק באלקים חיים ללא כל חוצץ. ולכן יצחק הוא הראשון שהתפלל על בנים, שהבנים אינם תלויים בזכות ובמעשים אלא במזל (כמו שאמרו במ"ק כח). כלומר בשורש העליון של האדם, ובוה אין כח לשנות בתפילה כי אם על ידי התורה והקריאה באמת' שהיא למעלה מהמזל. ע"ע קומץ המנחה ח"א קטו; אוהב ישראל סוף עקב; דברת שלמה בשלח; בן יהודיע.

*

(ע"ב) 'בשלמא לשמואל דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת, אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה, מאי מצטרפין – מצטרפין לארבע אמות מן הצד'. אין נראה שהכוונה לפרש מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה בנסרים הרחבים ארבעה, האם מצטרפים לארבע אמות מן הצד – כי לא מסתבר שלרבי יהודה לא יצטרפו כשאר סכך פסול. אלא הפירוש הוא שנקט רבי יהודה 'אין מצטרפין' כלפי נסרים